

KWASY I SOLE.

KWASY

Elektrolity to związki chemiczne, których **roztwory wodne przewodzą prąd elektryczny**.

Przykłady elektrolitów: wodorotlenek sodu, wodorotlenek potasu, kwas solny, kwas siarkowy(VI), azotan(V) potasu, chlorek sodu.

Elektrolitami są kwasy, zasady i sole.

Nieelektrolity to związki chemiczne, których **roztwory wodne nie przewodzą prądu elektrycznego**.

Przykłady nieelektrolitów: woda destylowana, cukier, glicerol (gliceryna).

Wskaźniki (indykatory) to substancje, które zmieniają barwę w zależności od odczynu roztworu (kwasowego, zasadowego, obojętnego).

Odczyn kwasowy – jest cechą charakterystyczną wodnych roztworów kwasów.

Odczyn zasadowy – jest cechą charakterystyczną wodnych roztworów zasad.

Stosowane wskaźniki: **papierek uniwersalny, oranż metylowy, fenolftaleina**, lakmus, błękit bromotymolowy, błękit tymolowy, czerwień kongo.

Istnieją również **wskaźniki naturalne** to znaczy substancje występujące w przyrodzie, które zmieniają barwę w zależności od odczynu roztworu są nimi m.in. **wywar z czerwonej kapusty**, esencja herbaciana, sok buraczany, sok z borówki czernicy.

Barwy popularnych wskaźników w zależności od odczynu roztworu.

nazwa wskaźnika	Barwa wskaźnika w roztworach o odczynie		
	kwasowym	obojętnym	zasadowym
papierek uniwersalny	od pomarańczowej do czerwonej	żółta	od zielonej do granatowej
oranż metylowy	czerwona	pomarańczowa	żółta
fenoloftaleina	bezbarwna	bezbarwna	malinowa
wywar z czerwonej kapusty	czerwona	fioletowa	zielona

Kwasy to związki chemiczne, których cząsteczki zbudowane są z atomów wodoru i reszty kwasowej. Możemy je opisać ogólnym wzorem H_nR , gdzie **R** oznacza resztę kwasową. Wartościowość reszty kwasowej jest równa liczbie atomów wodoru w danym kwasie.

Przykłady najważniejszych kwasów i ich reszty kwasowe

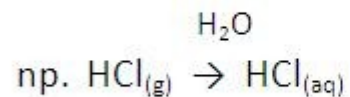
Nazwa kwasu	Wzór kwasu	Reszta kwasowa	Wartościowość reszty kwasowej
Kwas chlorowodorowy	HCl	Cl	I
Kwas siarkowodorowy	H ₂ S	S	II
Kwas siarkowy (IV)	H ₂ SO ₃	SO ₃	II
Kwas siarkowy (VI)	H ₂ SO ₄	SO ₄	II
Kwas azotowy (V)	HNO ₃	NO ₃	I
Kwas fosforowy (V)	H ₃ PO ₄	PO ₄	III
Kwas węglowy	H ₂ CO ₃	CO ₃	II

Kwasy dzielimy na:

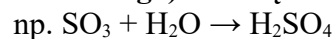
beztlenowe – nie zawierają atomów tlenu w cząsteczce kwasu;

tlenowe - zawierają atomy tlenu w cząsteczce kwasu

Kwasy beztlenowe (np. kwas solny inaczej chlorowodorowy, kwas siarkowodorowy, kwas bromowodorowy) otrzymujemy **rozpuszczając w wodzie produkt reakcji wodoru z niemetałem:**

Kwasy tlenowe (np. kwas siarkowy (IV), kwas siarkowy(VI), kwas azotowy (V)) otrzymujemy w **reakcji tlenku niemetalu (tlenku kwasowego) z wodą**:

Tlenkami kwasowymi są m.in.: SO_2 , SO_3 , CO_2 , N_2O_5 , P_4O_{10} ($\text{P}_2\text{O}_5 \cdot \text{P}_2\text{O}_5$), tlenki niemetalu, które z wodą tworzą kwasy.

Rozcieńczając kwasy zawsze pamiętamy, aby wlewać je do wody.

Reakcje charakterystyczne, rozpoznawcze dla kwasów to:

kwas chlorowodorowy (solny) stężony – „dymi” na powietrzu

kwas siarkowy (VI) stężony - zwęglą substancje organiczne

kwas azotowy (V) stężony – powoduje żółknięcie białek w reakcji ksantoproteinowej

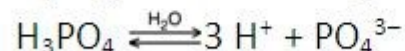
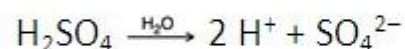
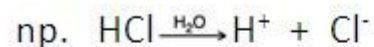
Dysocjacja elektrolityczna (jonowa) - to rozpad cząsteczek elektrolitów na jony pod wpływem wody.

Jony – cząstki mające ładunek elektryczny.

Kationy – to jony dodatnie.

Aniony – to jony ujemne.

Kwasy – to substancje, które w roztworze wodnym dysocjują na kationy wodoru i aniony reszty kwasowej.

Dysocjacja jonowa większości kwasów jest **reakcją odwracalną**, tzn. że cząsteczki rozpadają się na jony, które mogą się łączyć tworząc ponownie cząsteczki.

Wartość ładunku jonu jest równa wartościowości atomu lub grupy atomów, z których jon powstał.

Roztwory wodne kwasów przewodzą prąd elektryczny, ponieważ w roztworach tych znajdują się jony (kationy i aniony).

Kwasy powodują **jednakowe zabarwienie danego wskaźnika**, ponieważ wodne roztwory kwasów zawierają ten sam jon - kation wodoru.

Kwaśne opady to negatywne zjawisko, które powoduje degradację środowiska przyrodniczego. Wywołuje je obecność w atmosferze tlenków: SO_2 , SO_3 , CO_2 , NO , NO_2 , które reagują z wodą, w wyniku czego powstają opady o odczynie lekko kwasowym. Zakwaszeniu ulegają zbiorniki wodne i gleba, co prowadzi do obumierania fauny i flory. Zniszczeniu ulegają też elewacje budynków, rzeźby i materiały budowlane. Kwaśne deszcze przyspieszają proces korozji.

Sole to związki chemiczne zbudowane z kationów metali lub kationu amonu oraz anionów reszt kwasowych. Można je przedstawić wzorem ogólnym:

n m

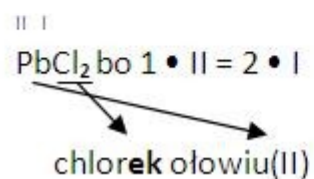
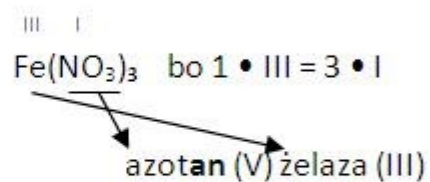
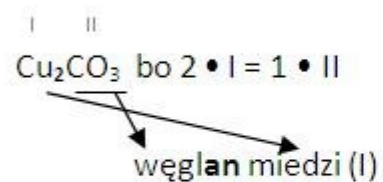
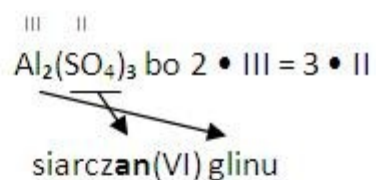
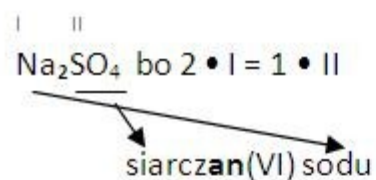
$\text{M}_m \text{R}_n$

Nazwę soli tworzy się od kwasu, dodając nazwę metalu z uwzględnieniem jego wartościowości.

Nazwy soli kwasów beztlenowych mają końcówkę **–ek**.

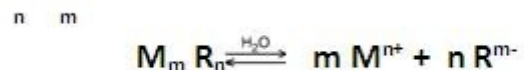
Nazwy soli kwasów tlenowych mają końcówkę **–an**.

Rodzaj kwasu	Nazwa kwasu	Nazwa soli
kwas beztlenowy	kwas chlorowodorowy kwas siarkowodorowy	chl orek siarcz ek
kwas tlenowy	kwas siarkowy (IV) kwas siarkowy (VI) kwas azotowy (V) kwas fosforowy (V) kwas węglowy	siarcz an (IV) siarcz an (VI) azot an (V) fosfor an (V) węgl an

Sole można podzielić na **dobrze rozpuszczalne w wodzie, trudno rozpuszczalne i praktycznie nierozpuszczalne**.

Sole rozpuszczalne w wodzie ulegają **dysocjacji elektrolitycznej**. Zachodzącą reakcję możemy zapisać ogólnym równaniem:

Sole rozpuszczalne w wodzie należą do elektrolitów.

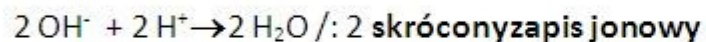
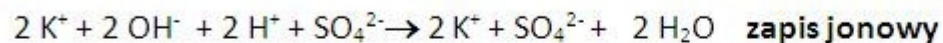
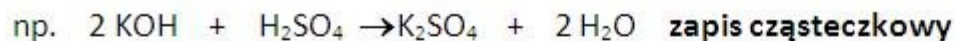
Wodne roztwory soli mogą mieć różne odczyny:

- kwasowy - sole mocnych kwasów słabych zasad (np. $(NH_4)_2SO_4$, NH_4Cl , NH_4NO_3)
- obojętny – sole słabych kwasów i słabych zasad (np. $(NH_4)_2CO_3$, $(NH_4)_2SO_3$)
- zasadowy - sole słabych kwasów i mocnych zasad (np. Na_2CO_3 , K_2CO_3 , Na_2SO_3 , Na_2S)

Ważną reakcją, w której powstaje sól jest **reakcja zobojętniania**, zachodzi **między kwasem i zasadą**.

Reakcję tę można przedstawić ogólnym równaniem:

kwas + zasada -> sól + woda

$OH^- + H^+ \rightarrow H_2O$ **istota reakcji zobojętniania** – łączenie anionów wodorotlenkowych z kationami wodoru prowadzące do powstania obojętnej wody

Sole powstają także w reakcji:

- kwasu z metalem

kwas + metal -> sól + wodór

np. $2 \text{HCl} + \text{Zn} \rightarrow \text{ZnCl}_2 + \text{H}_2$

Nie wszystkie metale reagują z kwasami, zależy to od ich aktywności, którą przedstawia szereg aktywności metali. Metale znajdujące się przed wodorem w szeregu aktywności metali reagują z kwasami wypierając z nich wodór, te za wodorem nie wypierają wodoru z kwasów.

Kwas azotowy (V) ma właściwości utleniające, reaguje z metalami mniej aktywnymi niż wodór, jednak tej reakcji nie towarzyszy wydzielanie wodoru, powstają brunatne tlenki azotu.

- kwasu z tlenkiem metalu

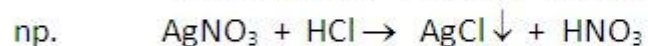
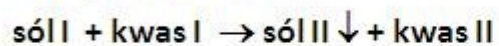
kwas + tlenek metalu -> sól + woda

np. $2 \text{HCl} + \text{CuO} \rightarrow \text{CuCl}_2 + \text{H}_2\text{O}$

wszystkie tlenki metali reagują z kwasami

- **strąceniowej** – reakcji, w której powstają produkty trudno rozpuszczalne w wodzie

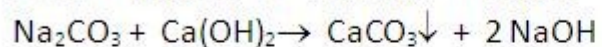
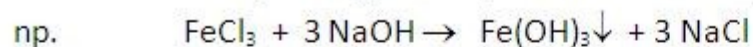
- ✓ reakcja soli z kwasem

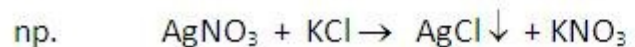
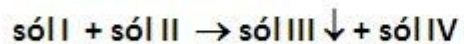
- ✓ reakcja soli z zasadą

W tej reakcji jeden z produktów musi być trudno rozpuszczalny.

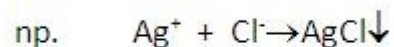

- ✓ reakcja dwóch soli

Substraty tej reakcji to dobrze rozpuszczalne sole, które zawierają jony, z których powstanie substancja trudno rozpuszczalna w wodzie.

Skrócony zapis reakcji strąceniowej:

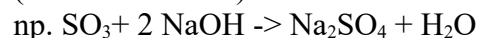
Wymienione powyżej sposoby otrzymywania soli dotyczą zarówno soli kwasów tlenowych jak i beztlenowych.

Sole kwasów tlenowych mogą powstać również w reakcji:

wodorotlenku metalu z tlenkiem niemetalu

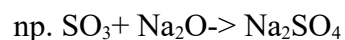
tlenek kwasowy + zasada -> sól kwasu tlenowego + woda

(tlenek niemetalu)

tlenku metalu z tlenkiem niemetalu

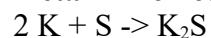
tlenek niemetalu + tlenek metalu -> sól kwasu tlenowego

Sole kwasów beztlenowych mogą natomiast powstać również w reakcji:

metal z niemetalem

metal + niemetal -> sól kwasu beztlenowego

Najpowszechniej znaną solą jest **chlorek sodu NaCl** – **sól kuchenna, sól kamienna**. Znamy ją jako przyprawę do potraw i środek do konserwacji żywności. Służy także do posypywania oblodzonych dróg wraz z chlorkiem wapnia czy potasu. Roztwór wodny chlorku sodu to płyn fizjologiczny stosowany w medycynie, farmacji i mikrobiologii. Jest podstawowym surowcem do produkcji związków chemicznych sodu i chloru.

AgCl – chlorek srebra (I) – stosowany w procesach fotograficznych

Azotany (V)

NaNO₃ -azotan (V) sodu- saletra sodowa (chilijska)

- stosowany jako nawóz sztuczny
- w pirotechnice
- do wyrobu leków i barwników

KNO₃ -azotan (V) potasu- saletra potasowa (indyjska)

- stosowany jako nawóz sztuczny
- do wyrobu prochu, ogni sztucznych, szkła

- jako środek konserwujący produkty żywnościowe

AgNO₃ -azotan (V) srebra(I)- lapis

- stosowany do wyrobu lusterek i farb
- w medycynie jako środek odkażający (np. w kroplach do oczu) i przy oparzeniach
- w kryminalistyce do ujawniania śladów linii papilarnych

Węglany

CaCO₃ – węglan wapnia – składnik skał wapiennych (marmur, wapień, kreda)

- stosowany w budownictwie
- jako nawóz – zobojętnia kwasy zawarte w glebie
- składnik leków na dolegliwości przewodu pokarmowego
- składnik pudrów, zasypek dla dzieci i past do zębów
- do produkcji papieru i betonu, kredy szkolnej, farb

Na₂CO₃ – węglan sodu

- stosowany do produkcji papieru, szkła, mydła i środków piorących oraz kosmetyków
- do zmiękczenia wody

CaSO₄ siarczan(VI) wapnia

- zaprawa gipsowa do gipsowania ścian i wykonywania ścian działowych
- do usztywniania złamanych kończyn
- do produkcji kwasu siarkowego (VI)

Ca₃(PO₄)₂ – fosforan (V) wapnia

- stosowany w przemyśle spożywczym dodatek do makaronów – skraca czas gotowania
- do produkcji nawozów fosforowych i otrzymywania fosforu

Na₃PO₄ – fosforan (V) sodu

- stosowany do produkcji środków zmięczających wodę
- do oczyszczania metali

